

FERDINANDY GYÖRGY
Orpheusz úr ürügyén

Katinak

A nyugati magyar irodalom fénykorában, amikor Rómától Párizsig színvonalas folyóiratok kínáltak Határ Győzöttől Cs. Szabóig a nagy neveket, tehát a múlt század második felében, ki hitte volna, hogy nem ők, és nem mi, fiatalok írjuk meg az új évezred számára az emigráció regényét! Munkásságunkat túl fogja élni Lénárd Sándor, a *Völgy a világ végén* krónikása, vagy Földes Jolán, *A Halászó macska utcája* párizsi történetének megírója.

Lénárd Sándor orvosként az őserdő szélén, betegek között, megtalálta az élet értelmét, a hasznos munkálkodást. A honvágy nála halk, távoli melódia, nem önmérsztő gyötrelmem.

Földes Jolán világában, Barabáséknál, más a helyzet. Ők sem otthon, sem idegenben nem találják a helyüket. A Halászó macska utcájából hazatelepülnek Budára, „A honvágy, ez a különös, konok földalatti moraj – azonban – nem némul el bennük idehaza sem.”

Nekem szerencsém volt; a Sas-hegyen még éltek a régi iskolatársak, lett könyvem, olvasóm, tisztességes mondható sikerem. Úgy tűnt, visszafogadott az aprócska haza. „Mintha *mise* történt volna!” – mondta Kalász Laci, Szalonna költője, vasárnap reggel a templom előtt.

*

Hát igen. Hazatelepülésem éveiben úgy képzeltem, barátok vesznek körül. Hogy még a férfikor delén is találtam igazi, hű barátokat. Ezek közé tartozott a Magvető lektora, Deák Laci. Róla szeretném lejegyezni ezeket a kiegészítő, józan sorokat.

Laci párizsi pályatársam és barátom, Parancs Janó köréhez tartozott. A Magvető lektorai a Grinzingi borozóban ültek össze majd minden délután. Itt lettünk barátok. Laci később önállósodott, kiadója, az Orpheusz jelentette meg 1996 és 2007 között fél tucat magyar könyvem mellett, a Puerto Rico-i Postdatával közös kiadásban a mai magyar vers 1999-es antológiáját, aminek Madridban jelentős visszhangja lett. Jó volt vele dolgozni, hibátlan, szép munka került ki a keze alól. Azokban az időkben voltak olvasóink, gyorsan elkelték a kötetek.

Délelőttönként találkoztunk, a Hollán Ernő (Fürst Sándor) utcai irodában, majd később az Írószövetség székházában is. Néhányan kijártak hozzám a sas-hegyi kertbe, Parancs Jánoson kívül Alföldy Jenő, Bodor

Ádám, Doboss Gyula, Kecskeméti Kálmán és Mező Feri, hosszú a névsor. Aztán persze szegény Antal Pista és Jovánovics Miklós, akit manapság moszkovita múltja miatt nem illik megemlíteni.

És hát voltak Lacinak a karibi szigetvilágban is tisztelői és barátai. Carlos Roberto Gomeznek, dominikai kiadójának, Orpheusz úr magyarrá fordította a verseit, az argentin-magyar Barys Kálmánnak pedig prózakötetét adta ki.

A dominikai Isla Negra 2004-ben kétnyelvű kötetben jelentette meg Deák László verseit. Ennek a válogatásnak egy Puerto Rico-i meghívást és Alberto M. Márquez barátságát köszönhette Laci.

*

Magyar irodalmat kolportálni – aki próbálta, tudja! – nem könnyű támogatás nélkül, idegen nyelven, távoli világrészekben. Anyagi érdek ma már nem fűződik az ilyen erőfeszítéshez. Megszállottság kell hozzá és – az én esetemben – konok baráti szeretet. Laci volt húsz éven át a leghűségesebb barátom. Mióta nincs ott, a Bajza utcai kis palotát is ritkábban látogatom.

Így aztán csak most jutott el hozzám egy két- és fél-száz oldalas irat: „*Orpheusz úr*” – *Deák László emlékezete*. Pályatársak és jóbarátok méltatásai.

Különös válogatás, Orpheusz úr megmosolyogná. Harmincnégy szerzője között az általam felsorolt barátokból talán, ha kettő van jelen. Van szerencsére néhány ismerős pályatárs. A többiek? Orpheusz urat nem volt nehéz tollvégre kapni a Deák ételbár és a kiadó szobáskája között. De vigyázat! Nem szerepel itt Szilvia, az utolsó évek hűséges élettársa sem. Úgy látszik, Pannóniában a nők sorsa ilyen.

Az ember örül persze, hogy Lacit ennyien és ennyire szerették. Mégis, mégis! Hogyan lehetséges, hogy a nyugati magyar írók közül a könyvben senki sincs jelen?! Sipos Gyulának, a párizsi társnak még a neve sem kerül említésre. Azt sem hiszem, hogy az egyik legbizalmasabb barát, Nagy Pál visszautasította volna, ha a szerkesztő felkéri: írja meg Laci párizsi emlékeit.

És nem utolsósorban: hová lett Deák latin-amerikai pályafutása? Laci széles látókörű, művelt ember volt. Mi ez a köldöknéző provincializmus? Persze, mi itthon kiebrudaljuk, aki – ami szokatlan. Ami idegen.

Ennyit erről a könyvről, ami még a címét is nekem köszönheti: én kereszteltem el Orpheusz úrnak – még a Hollán Ernő utcában – Deák Lacit.

*

Ismeretlenek között szerepelni számomra ma már nem öröm. De ha felkérnek, én is összeszedtem volna az emlékeimet. A fájdalomakat és a felejthetetlenül szépeket.

Mert voltak fájdalmasak is. Orpheusz úr nem volt üzletember. Könyvkiadóként sokat tévedett. A fennmaradáshoz szüntelenül lavíroznia kellett. Kényszerű helyzetben nemegyszer cserben hagyta régi társait.

Ez az emlékkönyv azonban Deák Laci minden tévedésénél fájdalmasabb. Mégis csak Barabáséknak lett volna igazuk? Illúzió lenne a visszatalálás? Az, hogy az óhaza visszafogadja fiait? Ezt jelentené a „különös, konok földalatti moraj” Földes Jolán regényeiben?

Az én vadnyugati pályafutásom persze sokkal inkább Lénárd Sándor életútjához hasonlítható. Dolgoztam, tanítottam, nemzedékeket neveltem fel a trópuson. Ez volt életem értelme, a hasznos munkálkodás. Bölcsőbb, és a valóságnak is jobban megfelel, ha elviselem a mellőzést. Végül is, mindent egybevetve, „völgy a világ végén” volt az életem. Miért keressem kies provinciánkban a (hült) helyemet!

DEÁK LÁSZLÓ

Eső

„Mit állunk itt? Már mindenki hazament.”
(Shakespeare: Rómeó és Júlia)

*Függöny lehull, ki járt egykor kéz a kézben, már magában botlik.
Galambszárny szín haja vállára omlik, hideg foggal tép a húsbá.
Sandít. Lépne oldalt, s vissza. Szembe jó, sötét torlasszal az idő.
Vad szél, satöbbi. Lelkére vehetné mily nyomorult, nem veszi.
Hurcolja, halasztja, fékezi, vesztene sorsát, de nem teszi.
Nem is fényezheti, mint ki suvickol néhanap, elvásott cipőt.
Régen volt, hogy míg állt az udvarnyi résben, nézve fel,
Hebegte legbelül: Eltűntek mind, és mindenki elhagyott engem.*

*Jöhetne Regensburg napfényben, vagy Kielnél a vasszínű tenger,
Mogorva kikötői népek, Krisztus után ezerszáznegyvennégyben.
Minden jó után már, és még minden jó előtt. Eljöhetne immár:
Így, párban egyedül, éneklő Chet Baker. Amikor megszólaltat
Gyémánt-tű, forgó, fekete lakkfelszint, alighogy megjelent.
Két évvel a forradalom után, máshol. Itt mindnek lógnia kell,
Mert képtelenség sokáig elbújni a csillagközi térben.
Hát befogad rög, sár. És rendszeren, esővert varjak gyomra.*

*De megóv, út menti hullámlemez-váró, esőfüggönnyel.
És egy végképp magára hagyott, rozsdás kerékpárral.
Nem lopták le a dinamót. Ajak biggyesztve, gazdára vár.
Ha jönne a gazda. Ha csűrben az idej termés.
Hosszan bámul esőbe a várakozó, kivárja végét.
Mi lenne, ha megtelne csirázó maggal az íróasztal?
Mi hozzá a zene? Boldog ölelőzés, parolázás – mire?
Hová tűnt? Ó, ha meglelné most az ifjonti friss erőt!*

*Elhagyatnak akkor mindenek, tanították eltelt napok,
És vidulunk, sírunk veled, idő, ostoroddal jóra terelődünk.
Hertzeg – fewld hyv mezeytelen, el futamlyk, azky csak eel,
Syr, nem syr, halaala lezen, mynth azkyth el sodor a' zeel.
Sodor, bőrig áztat, elver, áztatott kender vág hátamba árkot.
Ki vágyna nagyobb méltóságot? Mint a gyermekkor sodorta,
Rád ruházta terhet, ha rebbenő függönyön által megpillantod,
Dúlt halomban, nehéz és durva fegyverein heverni az időt.*